

”סיום” על לימוד קיצור הדף היומי

שאלה

אדם שלמד את כל המסכת דרך ”קיצור הדף” או ששמע ”דף יומי בעשר דקות” (סיכום כל הדעות והעניינים בדף) – האם נחשב לו כסיום מסכת לעניין ”לעילוי נשמת” או עריכת ”סעודת סיום”?

תשובה

א. לגבי עריכת סעודת סיום, נראה שאפשר לערוך. הרי כל עניינו של הסיום בגמר מסכת הוא משום סיום של חלק אחד בתורה. את התורה כולה אף פעם לא מסיימים, ומבחינה זו יש מקום להחשיב גם סיום של חלק בתורה בצורה מקוצרת לסיום. והרי בסעודת סיום אין כל חשש של ברכה לבטלה או משהו דומה. זה רק מבטא שמחה על הזכייה לסיים לימוד של נושא בתורה הקדושה, וזה שייך במידה מסוימת גם כאן.

ב. לגבי עילוי נשמה יש להבחין בין שני נושאים. אם קיבל על עצמו ללמוד מסכת, זה תלוי בדעתו בשעת הקבלה. אם מלכתחילה כיוון ללמוד באופן מקוצר, הרי קיים את נדרו. אבל אם מלכתחילה דעתו היתה בסתמא על סיום מסכת בצורה המקובלת, הרי נדר גדול נדר לאלוקי ישראל ולא קיימו באופן מקוצר זה.

ג. יש הנוהגים להתענות ביום הארציית ואוכלים רק משום שהסיום הוא סעודת מצווה המתירה לאכול. לעניין זה אין להחשיב סיום זה לסעודת מצווה ממש שתתיר לאכול לבעל יא”צ. אמנם כיום לא נהגו בדרך כלל להתענות וכל עניינו של הסיום הוא אכן רק לעילוי נשמה, ואין ספק שגם לימוד זה יש בו עילוי רב לנשמה.

ד. מסיבה זו לא יועיל סיום כזה להתיר אכילה לבכורים בערב הפסח. או בכל אופן אחר בו צריך לדחות איסור כלשהו מפני סעודת מצווה אמיתית.

ה. כדאי בהזדמנות זו להזכיר שהלימוד המקוצר מטרתו לשמש כחזרה לאחר לימוד שלם, ולא כדאי להתרגל שזה יהיה הלימוד העיקרי ולהיות מסתפק במועט בכגון דא.

■ הרב יעקב שכטר
אתר ”פורטל הדף היומי”

סיום מסכת בשבת או ביו”ט

שאלה

האם מותר לעשות סיום מסכת בשבת או ביו”ט, או יש בו משום אין מערבין שמחה בשמחה?

תשובה

כתב השו”ע (או”ח סי’ תקמ”ז) שמותר לעשות ברגל סעודת ברית מילה, וכתב במ”ב (ס”ק י”א) דלא חשיבי שמחה אלא סעודת נישואין ואירוסין בלבד ע”ש, (וכ”כ פתחי תשובה או”ח סי’ תרס”ט). ולפ”ז ה”ה דאפשר לעשות סיום מסכת בשבת ויו”ט, וכן אפשר לעשות שני סיומים ביחד.

■ הרב חיים קנייבסקי

הובא בשמו ב: קול התורה, חוברת ע”ד, עמ’ סז

סיום מסכת בחול המועד

שאלה

ביום ב’ דחווה”פ תשכ”ב סיימנו בחוג לומדי הדף היומי בבית הכנסת המרכזי בקרית מוצקין את מסכת מועד קטן. בדרשתי לכבוד היום עוררתי את השאלה אם מותר, כנהוג בסיום מסכת, לערוך בחו”מ שמחת סעודת מצוה, כלומר אם אין בזה משום עירוב שמחת סיום מסכת בשמחת המועד ואין מערבין שמחה בשמחה.

תשובה

(...) עריכת שמחת סעודת מצוה בסיום מסכת בחו”מ אינה שמחה מסוג אחר של שמחת המועד שאפשר היה לומר שיש בזה עירוב שמחה בשמחה. המטרה של איסור מלאכה בחו”מ היא לפי דעת חז”ל: לאפשר לאנשים הפנויים מעבודה בחו”מ לעסוק בתורה ולשמוח את שמחת החג. עי’ ירושלמי מועד קטן פ”ב, ה”ג: ”אמר ר’ בא בר ממל אילו היה לי מי שיומנה עמי, היתרתי בשר בכור להשקל בליטרא והיתרתי שיהיו עושין מלאכה בחולו של מועד... כלום אסרו לעשות מלאכה בחולו של מועד, אלא כדי שיהיו אוכלין ושותין ויגעין בתורה, ואינן אוכלין ושותין ופחזין”. ופירש בעל קרבן העדה ד”ה אלא כדי: שיהיו פנויין ממלאכה ויכולים לשמוח בשמחת יום טוב ויגעים בתורה. ועי’ בתוספות חגיגה ח’ א, ד”ה חולו של מועד אסור בעשיית מלאכה.

לפי הירושלמי הנ”ל שמחת סעודת מצוה בסיום מסכת בחו”מ היא אחד מתפקידי העיקריים של חו”מ ושמחת החג בחו”מ עם שמחת סעודת מצוה בסיום מסכת הן שתי שמחות שבעצם הן אחת!

לפי בירורנו זה באנו לידי מסקנה להלכה ולמעשה שלא רק שאין חשש של עירוב שמחה בעריכת סעודת מצוה בסיום מסכת בחו”מ, אלא שרצוי לערוך בחו”מ שמחת סיום מסכת. לימוד התורה והשמחה בה נותנים לחו”מ את התוכן והצביון של היום.

■ הרב מרדכי פוגלמן
שו”ת בית מרדכי, סימן נד

למקורות נוספים:

שאלה

זוכים אנו כמה שנים ללמוד בכל ערב דף יומי. אי"ה נסיים את מסכת תענית, במסגרת הדף היומי (סבב 14), בליל עשרה בטבת. האם יכולים אנו כהרגלנו בסיום מסכת לקיים סעודת מצווה עם בשר ויין בליל עשרה בטבת?

תשובה

בליל עשרה בטבת נסיים את מסכת תענית בלימוד הדף היומי, ובמקומות שעושים בכל סיום מסכת סעודת מצווה עם בשר ויין, רשאים לקיים סעודה זו גם בליל עשרה בטבת.

■ הרב אלחנן פרינץ

שו"ת אבני דרך יח, פג (וע"ש באריכות)

■ "סיום" על מסכת בבא קמא או בבא מציעא

שאלה

בקרב נסיים את לימוד מסכת בבא קמא בדף היומי. רציתי לשאול, האם ניתן לערוך "סיום" על מסכת בבא קמא או על מסכת בבא מציעא? לכאורה כל ה"בבות" הם מסכת אחת, ולכן אולי יש מקום לטעון שניתן לעשות סיום רק בסיום כל 3 ה"בבות" יחד.

תשובה

על אף המובא בגמרא ש"כולה נזיקין חדא מסכתא היא" (ולפי פירוש רש"י הכוונה היא ל"תלתא בבי"), הרי שמעולם לא ראינו מי שנמנע מלעשות "סיום" לאחר שסיים ללמוד את אחת ה"בבות", ועל כגון זה נאמר: "פוק חזי מאי עמא דבר". וכך גם מובא בשמו של הגר"ח קנייבסקי (אורייתא, כרך כ, עמ' קצו): "המנהג לעשות סיום על כל אחת".

אמנם בתחילה ל-3 ה"בבות" היו מסכת אחת של 30 פרקים, אך מאוחר יותר מסכת זו התפצלה ל-3 מסכתות (וסביר שכבר בתקופת האמוראים, שאלמלא כן, לא היה צורך לומר ולהדגיש כי כל שלוש ה"בבות" חדא מסכתא היא), והשתרש הדבר שאלו 3 מסכתות נפרדות, ויחידות לימוד נפרדות וגדולות (אורכן של בבא קמא ובבא מציעא 118 דף כל אחד, ואורכה של בבא בתרא 175 דף). לכן נראה מסברה פשוטה, שמי שסיים את אחת ה"בבות", שמחתו גדולה על כך שסיים חטיבת לימוד גדולה ועצמאית, וראוי לו לערוך על כך "סיום", ובפרט שחגיגת סיום מסכת ברוב עם מחזקת את הלומדים ואף מעודדת לומדים חדשים להצטרף.

בנוסף, יתכן אולי, שבסיום 3 ה"בבות" כדאי לערוך "סיום" משמעותי יותר, וזאת לאחר סיום של תקופת לימוד של מעל שנה, וכפי שראיתי נהוג בכמה מסגרות של לומדים.

■ הראל שפירא

אתר "פורטל הדף היומי"

שאלה

האם אפשר לערוך "סיום" על מסכת סנהדרין, שנסיים מחרתיים בדף היומי, למרות שיש טוענים שמסכת מכות היא המשכה הישיר של מסכת סנהדרין וחלק ממנה, ולכן אולי צריך להמתין עד לסיום מסכת מכות ורק אז ניתן לבצע את ה"סיום"?

תשובה

אמת הדבר, שבמספר כתבי יד של המשנה, מסכת מכות היא המשכה הישיר של מסכת סנהדרין, ואיננה מסכת נפרדת וחדשה, וכך משתמע גם מדברי חלק מהראשונים. לעומת זאת, הרמב"ם (בהקדמתו לפירוש המשניות) דחה אפשרות זו וכתב: "אמנם מסכת מכות, יש נוסחאות שהיא מצורפת בהן למסכת סנהדרין ונמנית עמה, שמאחר שאמר 'אלו הן הנחנקין' צרפו אליו 'אלו הן הלוקין'; וזה אינו נכון, אלא היא מסכתא בפני עצמה, ונסמכה לסנהדרין הואיל ואין מלקים ועונשים אלא השופטים". כך גם עולה באופן פשוט מדברי הגמרא בתחילת מסכת שבועות (ב ע"ב): "מכדי תנא ממכות סליק...". והרי לנו אם כן, שלפני בעל מימרה זו, מסכת מכות היתה מסכת נפרדת ממסכת סנהדרין ושם יש לה בפני עצמה. וכך גם בכל הדפוסים הקיימים כיום, שתי המסכתות הללו מופיעות כמסכתות נפרדות (11 פרקים במסכת סנהדרין, ו-3 פרקים במסכת מכות), ולא כמסכת אחת בעלת 14 פרקים.

"במספר כתבי יד של המשנה, מסכת מכות היא המשכה הישיר של מסכת סנהדרין, ואיננה מסכת נפרדת וחדשה"

בעיה נוספת לכאורה, שלא ציינת בשאלתך, בנוגע לעריכת "סיום" למסכת סנהדרין, מתייחסת לקטעים שהושמטו במסכת זו בגלל הצנזורה. בדף מג ע"א ובדף קז ע"ב הושמטו קטעים גדולים העוסקים בענייניו של "אותו האיש" (י"מח ש"מו ו'זכרו), ובמקומות נוספים במסכת הושמטו מילים בודדות כאשר עסקו בעניין זה או בעניין הדומה לכך. לאור פעולת הצנזורה, היה אולי מקום להתלבט, אם אכן מי שסיים ללמוד את מסכת סנהדרין, כפי שהיא מודפסת לפנינו, אכן נחשב הדבר שסיים את המסכת כולה, או שמא לא נחשב שסיים את המסכת כולה מכיוון שלא למד את הקטעים שצונזרו במסכת זו.

בבעיה זו, כבר עסק הרב אריה צבי פרומר מקוז'יג'לוב,

ראש ישיבת חכמי לובלין שבפולין (בשו"ת ארץ צבי, ח"ב, סימן עד), ותשובתו היתה שניתן לערוך סיום על מסכת שהושמטו ממנה קטעים ע"י הצנזורה, ומשני טעמים.

ראשית, הרב פרומר טען, שמי שסיים לימוד של מסכת שצונזרה, שמחתו שלמה, כיוון שאינו מרגיש בעצמו שחסר לו מאומה להשלמת המסכת, כיוון שאין דרך שום בן תורה ללמוד את הקטעים שצונזרו, וגם הוא אינו עתיד ללמוד זאת, ואין זה מונע שמחתו והפקת רצונו, ולכן, כיוון שיש לו שמחה של מצווה שלמה, נחשב הדבר ל"סיום".

שנית, חידש הרב פרומר, שעצם העובדה שיד הצנזורה הצליחה לשלוט בקטעים אלו, הרי שיש מקום לומר, שזה רק מכיוון שבאמת אין קטעים אלו מהווים חלק אינטגרלי

“סיום” על מסכתות מעילה, קנים, תמיד ומידות

האם אפשר לעשות על מסכתות מעילה-קנים-תמיד-מידות סיום על כל מסכת בנפרד או רק על ארבעתם ביחד?

שאלה

א. לא מקובל לעשות סיום על מסכת אחת או כמה מסכתות של משניות בלבד, אלא רק על סדר שלם, או על מסכת מן התלמוד.

ב. אם למד את כל סדר קדשים, למרות שעשה סיום בסופה של כל מסכת, יכול לעשות סיום נוסף אחרי מסכת קנים לכבוד סיום כל הסדר משניות.

ג. כמו כן, אם עדיין לא עשה סיום על מסכת מעילה, הרי זה סיום מסכת רגיל, ובהחלט נאה הדבר לצרף אליה גם את קנים תמיד ומידות.

■ הרב יעקב שכטר
אתר “פורטל הדף היומי”

תשובה

“סיום” על מסכתות קנים, תמיד ומידות

שלום רב,
האם על מסכת תמיד עושים סיום מסכת רגיל עם קדיש?
ומה לגבי מסכת קנים ומידות שמופיעות כחלק מסדר הלימוד בתלמוד אך אין בהם גמרא להבדיל מתמיד שיש בה קצת גמרא?

שאלה

הפוסקים דנו האם ישנו דין סיום מסכת (כגון תענית בכורות בערב פסח) במסכתות קצרות ובמסכתות משניות – ראה שו”ת פרי השדה ח”ב סי’ צב אות ב וח”ג סי’ צא, ושו”ת פני מבין או”ח סי’ קג.

תשובה

ממוצא הדברים נראה ששמחת סיום אינה אלא על דבר שעמל עליו במשך זמן להבינו וכעת חש שמחה,

ולא על לימוד יומיומי, שאף שנאמר בו “פיקודי ה’ ישרים משמחי לב”, אך אין בו שמחה מיוחדת שתפטור מתענית, ורק כשעמלים ומסיימים מסכת, אז ישנה שמחה מיוחדת.

כמו שמצאנו שברכת שהחיינו מברכים על מאורע שמחה שבא מזמן לזמן, וכן ברכות הראיה נתקנו על מראות מיוחדים שמתחדשים מזמן לזמן, כי נפש האדם

הסוגיה הארוכה בש”ס היא במסכת יבמות מדף ג ע”ב ועד דף ח ע”ב, ופירושו רש”י הארוך בש”ס מובא במסכת יבמות דף ט ע”ב.

המסכת עצמה. שהרי אם לא כך היה הדבר, יד הצנזורה לא היתה מצליחה להוציאם מן המסכת, כפי שהבטיחנו הקב”ה בתורה (דברים לא, כא): “כי לא תשכח מפי זרעו”. אלא שפשוט הדבר, שהיתה בכך סיבה מיוחדת מן השמיים שיהיה נמחה זכרונו מן הספר. לכן, מי שסיים מסכת גמרא ללא הקטעים שצונזרו, הרי שבאמת לא החסיר דבר בלימודו כלל וכלל. וכך גם מובא בשמו של הגר”ח קנייבסקי (בקונטרס “הדרן עלך” המודפס בסוף החוברת “כבוד התורה”, עמוד ד): “הקטעים שחסרים בש”ס הבבלי והירושלמי מפני הצנזורה וכדו’ אינם מעכבים בסיום, דהעיקר ששמח בלימוד שלפניו”.

לאור כל הנ”ל, נראה פשוט וברור, שניתן לערוך “סיום” על מסכת סנהדרין, ובכך להוקיר ולחזק את הלומדים, להרבות כבוד תורה, ולעודד לומדים נוספים להצטרף למפעל המופלא של לימוד הדף היומי. נציין עוד, שמעולם אף לא שמענו ולא ראינו מי שנמנע מלערוך “סיום” למסכת סנהדרין לאור החששות שהוזכרו לעיל, וגדול כוח המנהג.

■ הראל שפירא
אתר “פורטל הדף היומי”

למאמר בנושא זה:

סיום מסכת מעילה

שלום לרב,

אני לומד דף יומי (דרך האינטרנט, בחו”ל) ונוהג לעשות סיום עם כמה חברים בסוף כל מסכת. שמת לי לב שמסכת מעילה, מסכת קנים, מסכת תמיד ומסכת מידות, מופיעות יחד בלוח הדף היומי, כך שמסכת מעילה מסתיימת השבת (דף כ”ב) ומסכת מידות מסתיימת שבועיים לאחר מכן (כביכול, דף ל”ז, יחד עם שלוש המסכתות הקטנות).

שאלה

תשובה

שאלתי: האם נהוג לעשות סיום נפרד לכל מסכת, דהיינו ארבעה סיומים, או סיום אחד בסוף מס’ מידות שכולל את ארבע המסכתות? ואם התשובה היא האפשרות השנייה, מה לומדים בסיום: סוף מס’ מידות או קצת מסוף כל אחת מהמסכתות?

שלום וברכה,
ראשית, יישר כוח.
יש מנהגים שונים.

ההיגיון אומר לעשות סיום של כל מסכת בעצמה. העובדה כי בדפוס וילנא הדפיסו את ארבע המסכתות ברצף אינה משפיעה על העובדה שרבי קבע כל מסכת בפני עצמה.

■ הרב יובל שרלו
אתר “מורשת”